

УДК 378.093.5.091:005](082)

КОНДРАШИХІН А. Б.,

доктор економічних наук, професор,
Інститут економіки і права (філіал) ОУП ВО
«Академія праці та соціальних відносин» у м. Севастополі,
м. Севастополь, АР Крим, Україна

АКТИВІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ТЬЮТОРСЬКУ ПРАЦЮ: РІВЕНЬ БАКАЛАВРАТУ

Постановка проблеми. Мінливість і трансформації господарського механізму, динаміка відносин власності на засоби виробництва на пострадянському просторі постійно відчують вплив творчих ідей управлінців і економістів, перетворюючи управлінську діяльність в економіці в перманентний технологічний ланцюжок їхніх креативних дій. Водночас це стимулює дослідження економічної моделі поведінки господарюючих суб'єктів, управлінські кадри для яких готує система вищої освіти [1-4]. Випускники вишів, які отримують професійні компетенції, мають володіти навичками організації наукових досліджень, публікації авторських текстів, ведення архіву бібліографічних посилань (в тому числі на власні публікації), формулювання наукової новизни вже на етапі підготовки магістерських дисертацій, а все частіше – ще під час формування тексту бакалаврської роботи. Тьюторство у вирішенні цих завдань стає ефективним інструментом і засобом отримання найвищих результатів від навчального процесу, збагачуючи його новими знаннями, даними, інформацією в умовах інтернаціоналізації освіти.

Сьогодні вища освіта стає все тісніше прив'язаною до поточного стану, завдань і стратегій розвитку господарських комплексів регіону (міста, району), що можна забезпечувати безліччю взаємозв'язків (горизонтальних, вертикальних, змішаних, комбінованих) проміж професорсько-викладацьким складом кафедри (науково-педагогічні працівники – НПР) та представниками економічних агентів. Причому найважливіші з таких зв'язків найчастіше формуються за участю студентів вишів. З іншого боку, ця частина людського фактора продуктивних сил регіону виступає найбільш обізнаною і «осучасненою» ланкою економіки знань, здатним ефективно і творчо осмислювати нові економічні завдання, пріоритети, цілі і плани розвитку на інноваційно-креативній основі. Звідси формування здатності випускника вишу до творчого наукового осмислення подій економічного характеру як найважливішої його компетенції у майбутній спеціалізації може ґрунтуватися на тьюторському підході та прийомах навчання із використанням наставництва [5-9].

Метою статті є вивчення можливостей тьюторства в суб'єктно-суб'єктній взаємодії учасників навчального процесу вишу в межах соціально-економічної системи міста.

Виклад основного матеріалу. Рівень підготовки бакалаврів є базовим для придбання студентами навичок творчої роботи із предметом дослідження в галузі економічних наук та управління. Під час аудиторної праці формується частина знань і первинні навички наукового дослідника, проте не менш половини результату наукової діяльності досягається за рахунок самостійної роботи студента (СРС). Сучасний компетентнісний підхід у вищій освіті передбачає формування навичок дослідницької діяльності, що необхідні в роботі сьогоденного фахівця господарського комплексу [10; 11], а використання періоду навчання у вишу (4-5 років бакалаврату) стає вкрай важливим в освоєнні майбутнім фахівцем технік і прийомів роботи з предметом дослідження в економічній і/або управлінській галузі, хоча б на

первинному рівні. Цьому можуть сприяти педагогічні технології, що беруть за основу наставництво (відповідні методики викладання, дидактичні матеріали та інші носії даних в навчальному процесі кафедри), а також НПР, зорієнтовані на такі навчальні методики і готові впроваджувати їх повсякденно до навчального процесу, СРС, навіть під час миттєвих спілкувань, реплік в аудиторії тощо.

Методики викладання для бакалаврів враховують нові знання, інформацію про стан системи продуктивних сил [12], а в формалізованому вигляді складаються з безлічі елементів з інтелектуальними характеристиками – дидактичні прийоми, навчальні технології, методичні розробки і посібники, результати наукових досліджень та інші. При цьому співробітники вишу повинні володіти техніками інтенсифікації наукової діяльності студентів, розкриття творчого потенціалу кожного слухача з урахуванням його індивідуальних здібностей, розвиненості, схильності до науково-технічної творчості, загальнокультурної грамотності, когнітивних властивостей тощо. Комплексно це становить базу тьюторства в освітній організації, закладає підвалини суб'єктно-суб'єктної співпраці викладача зі слухачем, формує умови для взаємного духовно-інтелектуального збагачення, передачі знань та навичок від викладача – студентові й навпаки.

Водночас, в умовах браку державного замовлення на вузівські наукові дослідження (зокрема, у галузях економіки і менеджменту) ефективним стає стимулювання наукової діяльності студентів із подальшою публікацією їхніх творчих доробків (наприклад, вишівськими виданнями), можливість публічного захисту власних досліджень в рамках студентських наукових товариств, круглих столів, інших науково- комунікативних заходів. Позитивно підштовхує студентську активність також пропозиція брати участь у національних або міжнародних студентських конкурсах, що виконуватимуться в режимі СРС. Викладач-тьютор має стати взірцем ставлення до праці, її методичній та науковій організації, структурування часу, витрачання ресурсів на дослідництво тощо.

Відмінною особливістю бакалаврату сьогодні виступає наблизений до нуля базовий рівень обізнаності слухачів про техніку наукового дослідження, технологію постановки експерименту, збору даних за сучасними правилами фіксації інформації, уникнення (не потрапляння) до областей режимних даних (державна таємниця, комерційна або інша конфіденційна інформація, персональні дані тощо). Відповідно, успішним можна припускати формування навичок творчого підходу до наукового осмислення економічних дисциплін по дискретним сходами, що дозволяє поступово з інтервалами від декількох тижнів-місяців до 1,5-2-х років формувати у кожного студента впевненість у власній здатності наукового дослідження заданої теми, рубрики, сектора господарської діяльності. Практика підказує наступну дискретизацію завдань формування творчого підходу у майбутнього фахівця з економіки і управління по кількох ступенях:

1) наочно-узагальнене сприйняття економічної науки, її сегментів в період освоєння базового циклу навчальних дисциплін;

2) формування цілісного уявлення про майбутню професійну діяльність як сукупності функцій посадової особи із диференціацією за її видами (розрахунково-економічна, аналітична, науково-дослідницька тощо);

3) усвідомлення ролі творчого підходу у вирішенні господарських завдань шляхом виконання творчих завдань, внесення креативних елементів в навчальні заняття і завдання, що надаються для виконання (контрольні роботи, реферати, ділові ігри, СРС та інші);

4) вироблення досвіду предметизації завдання дослідження (по категоріях «об'єкт дослідження», «предмет дослідження») із прив'язкою до актуальності й цілі порушеної викладачем теми дослідження;

5) опанування технікою збору даних, їхньої фіксації в електронному вигляді та на паперових носіях, підтвердження релевантності джерела, коректної обробки економічної інформації в нових умовах невизначеності середовища, ризику, дисипативних втрат, рефлексивності дій з боку економічних агентів на творчій основі;

6) вміння наповнити контент завдання прийомами з позаекономічних галузей знань – психології, математики, соціальних комунікацій, культурології тощо;

7) освоєння правил, стандартів і традицій подачі результату дослідження у формі науково-технічної друкованої продукції, аудіо-візуального твору, проекту нормативного акту та ін.

Тьюторство у ході наукової діяльності студентів передбачає використання таких дискретних завдань як готових технологічних прийомів обстеження заданої теми або предмета дослідження з одночасним документуванням, фіксацією результатів спостереження, складанням звіту. Наставник є перманентно зайнятим прищепленням навичок творчого підходу, а у змісті кожної компетенції викладач, який відповідає за навчальну дисципліну, може виділяти елементи, що є запозиченими із власного творчого підходу, демонструє на конкретних прикладах з власної практики господарювання корисність творчого підходу, його доцільність, а іноді – й ексклюзивність задля уникнення небажаних соціально-економічних наслідків.

На час СРС вдається використовувати комунікативні ресурси студентської практики, контакти з господарськими суб'єктами, представниками органів влади та муніципального управління з метою пошуку майбутнього робочого місця, бази практики та службової діяльності студентів заочної (прискореної) форми навчання. Тут важливо навчити слухачів навичкам роботи з базами економічної інформації, коректному використанню статистичних даних і динамічних рядів, використанню математичного апарату адекватно до цілей і завдань дослідження, а також досліджуваному ресурсу. Ефективність сприйняття знань з боку аудиторії підвищується, якщо тьютор наводить яскраві приклади, власні ілюстрації стосовно розв'язання практичних господарських проблем із використанням дослідницьких технологій. Навпаки, у ході контактної взаємодії суб'єктів навчального процесу викладачі навчаються від слухачів новітнім молодіжним течіям, рухам, тенденціям, простіше опановують новації з електронних мереж, баз даних, навіть вивчають сленг.

Тьютор поступово навчає студентів «азам» наукової бюрократії: правилу оформлення текстів у вимогах науково-технічної продукції, селекції й оформленню бібліографічних списків, роботі в бібліотеках і електронних бібліотечних системах, ознайомлює із сучасними принципами індексації наукових робіт. Важливим стає елемент пошуку наукових праць викладача-наставника, співробітників кафедри і освітньої організації. З метою формування краєзнавчого компонента студентам пропонують завдання з пошуку літературних джерел у місцевих бібліотеках, їхнє сортування під свій предмет дослідження, вивчення структури, складу, номенклатури та обсягів наукових друкованих видань викладачів вишу у фондах місцевих бібліотек.

Навички роботи з бібліотечними каталогами зміцнюється на інтерактивних заняттях у комп'ютерних класах. За завданням викладача-наставника під обрану тему дослідження академічна група виконує пошук літературних джерел по каталогах національних бібліотек, що супроводжується коментарями викладача (тематика публікацій, алгоритми роботи з бібліотеками країни, провідні бібліотеки, обов'язкова розсилка друкованої продукції, вартість розсилки, її системна організація тощо). Також на власному досвіді тьютор може доводити певні аспекти бібліотечної справи, що трохи виходять за межі освітнього стандарту за напрямом підготовки, розсовуючи «горизонти» предмету дослідження по справі. Для підкріплення навичок можна

запропонувати пошукове завдання в ресурсах зарубіжних бібліотек, наприклад, каталогізованих в однієї зі слов'янських мов (білоруська, болгарська тощо).

Під час підготовці звітної документації (реферат, Звіт про виконання практичного завдання, контрольна чи курсова робота, випускна кваліфікаційна робота) під проводом тьютора триває формування творчих навичок та умінь наукового аналізу студента стосовно до висунутого економічного завдання. До часу завершення бакалаврату для більшості його слухачів освоєними вважаються такі форми виконання науково-дослідних творчих завдань, які можна розглядати теж своєрідними «сходінками» професійного дорослішання майбутнього бакалавра у супроводі наставників: правильне, без помилок формулювання предмета дослідження в границях об'єкта за певною темою дослідження і під заданий обсяг (в одиницях друкованої продукції, терміну презентації результатів або в інших показниках); володіння базовими методами економічного дослідження, вміння їх класифікувати і поєднувати в загальній методології; здатність сформулювати наукову новизну в самостійно виробленій науково-технічній продукції; навички авторського переосмислення і переробки готових науково-технічних текстів, їхньої фрагментації під завдання дослідження; використання комп'ютерних технологій і термінології для креативного підходу до розв'язання завдання; наявність надрукованих (поданих до публікації) авторських текстів – тези доповіді, реферат, презентація, наукове повідомлення тощо; участь в організації та проведенні науково-комунікативних заходів (наукові гуртки, семінари, конференції); власноруч написані, подані до розгляду комісії конкурсні студентські роботи, заявки на молодіжні гранти або інші форми стимулювання науково-технічної творчості; підготовка статті до наукового журналу, у т. ч. такі, що проіндексовано в науковій базі даних, Вищою атестаційною комісією та інші.

Покрокове прищеплення навичок творчого підходу і пошуку нестандартних рішень в економічних задачах забезпечено відповідним інструментарієм науково-педагогічної діяльності тьютора-співробітника кафедри. Крім його індивідуальних здібностей, постійної націленості до наукового пошуку тут можна виділити суто організаційні види інструментів наставництва студентів у дослідному річищі: створення і безперервна робота студентського наукового гуртка з актуальної теми, пов'язаної із профілем кафедри, напрямом підготовки та актуальними завданнями господарської практики; взаємодія з суб'єктами господарювання через спільні семінари, конференції, рецензування та реферування науково-технічної продукції; встановлення квоти залучення студентів до виконання науково-дослідної роботи кафедри; доступність економічної науково-технічної інформації стосовно регіональних суб'єктів господарювання, її релевантність, відкритість і безпека користування; організація студентської наукової лабораторії чи іншого підрозділу; випуск періодичних студентських друкованих видань (альманахів, збірників тощо); залучення студентів до роботи з випускниками шкіл в напрямку наукового пошуку; проведення за їхньої участі наукових конференцій.

Універсальним критерієм поступового формування навичок щодо творчої діяльності та оригінального наукового дослідження під керівництвом тьютора можуть стати результати захистів авторських студентських розробок, які виконуються в період аудиторних занять у формі конструктивної дискусії: звітів з практики – перед комісією, яка створюється у навчальному підрозділі; рефератів, що виконано по навчальній дисципліні (але із зародками наукової новизни) та обговорено під час наукової дискусії на практичному занятті – перед студентською аудиторією своєї групи під проводом викладача; звітів про творчі завдання, міні-лекцій – перед студентською аудиторією своєї групи або студентського наукового гуртка, спільноти ровесників; випускних кваліфікаційних робіт бакалавра – перед Державною

екзаменаційною комісією за сукупністю спеціальних показників. Для кожної форми захисту і організації дискусії наставники виробляють критерії оцінки робіт, виділення авторського внеску її виконавця, якості публічної презентації, переконливості захисту.

Висновки. Умовою інтернаціоналізації вищої освіти стає активізація студентських наукових досліджень за допомогою новітньої методології та прийомів дослідження у відповідності з вимогами цифрової економіки, починаючи вже з перших курсів бакалаврату. Водночас дієвим інструментом такої роботи має стати тьюторство, яке організовано на кафедрах у відповідності до соціально-економічних потреб місцевої громади. Доцільним зараз вбачається затвердження спеціального Регламенту тьюторської діяльності у науково-навчальній практиці вишів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 року № 1556-VII // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Закон о високом образовању / Закон је објављен у «Службеном гласнику Република Српске», бр. 76/2005, 97/2008 (погледај и чл. 2), ... Види: Аутентично тумачење - 100/2007-4. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mprn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Закон-о-високом-образовању1.pdf>. – Время доступа: 09.02.2018 г.
3. Закон Рэспублікі Беларусь «Аб вышэйшай адукацыі» ад 11 ліпеня 2007 году.
4. Федеральный закон РФ «Об образовании в Российской Федерации» № 273-ФЗ от 29.12.2012 г.
5. Калмыкова Л.А., Калмыков Г.В. Концептуальные подходы к совершенствованию психологической подготовки будущих педагогов // Педагогика и психология как ресурс развития современного общества: проблемы сетевого взаимодействия в инклюзивном образовании Материалы VII Междунар. научно-практ. конф., посвященной 100-летию РГУ имени С.А. Есенина; Ряз. гос. ун-т имени С.А. Есенина. 2015. С. 238-243.
6. Каргапольцева Н.А. Формирование инновационной образовательной среды взаимодействия общего, дополнительного и профессионального образования в пространстве университетского округа // В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры Материалы Всеросс. научно-метод. конф. 2014. С. 3746-3750.
7. Кондрашихин А. Б. Кафедра в пространстве высшего образования: монография. – К.: АМУ, 2013. – 375 с.
8. Кондрашихина О.А. Роль высшего психологического образования в формировании психологической культуры местного сообщества. В сборнике: Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры. Материалы Всероссийской научно-методической конференции (с международным участием). 2015. С.2989-2993.
9. Мельникова И Н. Принцип оптимизации в формировании лидерского потенциала заведующих социально-гуманитарных кафедр // Организация деятельности выпускающей кафедры в условиях интеграции образования: Сб. матер. кругл. ст., 25.09.2014 г. / Ред. А.В. Онкович и др.. – К.: Ин-т высшего образов. НАПН Украины, 2015 . – 112 с. – С. 64-67.
10. Новикова Г. П. Обеспечение качества профессионально-педагогической подготовки в вузе с ориентацией на компетентностный подход. В сборнике: Педагогический профессионализм в образовании Сборник научных трудов XII Международной научно-практической конференции: в 3-х частях.

Министерство образования и науки РФ; ФГБОУ ВПО Новосибирский государственный педагогический университет. 2016. С. 131-144.

11. Артамонова Е. И. Компетентностный подход в современном педагогическом образовании. В сборнике: Образовательное пространство детства: исторический опыт, проблемы, перспективы: сборник научных статей и материалов III междунар. научно-практ. конференции. 2016. С. 30-36.
12. Основні показники економічного і соціального розвитку України / Міністерство економічного розвитку і торгівлі. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=OsnovniPokaznikiEkonomichnogoI SotsialnogoRozvitkuUkraini>. Час доступу: 24.06.2015 08-13 мск.

Кондрашихін Андрій Борисович. Активізації наукових досліджень студентів через тьюторську працю: рівень бакалаврату.

Розглянуто організацію студентських наукових досліджень за допомогою тьюторів на випускних кафедрах вишу. Наведено чинники успішності наукових робіт, результативності праці наставників з наукової діяльності молодшої людини. Визначено доцільність подальшої регламентації участі тьюторів у навчально-науковому процесі кафедри і вишу, зрівноваження наукових результатів студентської творчості із відповідним соціально-економічним замовленням місцевої громади.

Ключові слова: наукове дослідження, виш, бакалавр, тьютор, творча праця

Kondrashihin Andrij. Activating students' scientific research through tutoring: level of bachelor's degree.

The organization of student scientific research with the help of tutors at graduation departments of higher education is considered. The factors of the success of scientific works, the effectiveness of the work of mentors on the scientific activity of a young person are presented. The expediency of further regulation of the participation of tutors in the teaching and research process of the department and higher, the balancing of the scientific results of student creativity with the corresponding socio-economic ordering of the local community is determined.

Key words: scientific research, higher education, bachelor, tutor, creative work

УДК 378 (092)

КОШЕЧКО Н. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ТЬЮТОРСТВО У КОНТЕКСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Загальна постановка проблеми. Актуальне питання про підвищення якості педагогічної освіти та технологій її покращення спонукають до активних пошуків та досліджень сучасних науковців. У вищій школі відбуваються процеси модернізації її змісту, методів та технологій, які набувають визначального значення у навчанні студентів, вивчення ними гуманітарних дисциплін. У цьому процесі значний акцент поставлено на індивідуальному підході до студентів та врахуванні їх здібностей, особистісних ресурсів, прагнень та пов'язаних із ними мотивації, емоцій та почуттів.

У контексті вище означеного на особливу увагу вчених заслуговує феномен тьюторства у закладах вищої освіти України. Тьюторство – загальноновизнана світова практика наставництва, яке забезпечує високу якість навчання та подальшу ефективну професійну діяльність особистості. Хоча студенти постійно декларують свою автономність та незалежність, однак, як показує практика життя, вони